

Адриана Поповић, вајар и професор вајарста и керамике

ИСХОДИШТЕ

„Када је избио рат у Југославији и када је на неки начин нестала земља из које потичем, јасније сам и снажније осећала своје порекло. Скулптура *Балканске нарикаче* омогућила ми је да о њему први пут проговорим, а да то не буде на директан начин...“ О одрастању, уметности, животу, инспирацији, човеку будућности, балканском духу, идентитету разговарали смо са Адрианом Поповић у сусрет њеној септембарској изложби у Великој галерији Дома Војске Србије.

Разговарала Драгана МАРКОВИЋ

У Великој галерији Дома Војске Србије 6. септембра биће отворена изложба *Исходишће* Адриане Поповић, на којој ће бити приказано 58 њених скулптура, 30 графика и девет

уља на платну њеног оца, једног од најзначајнијих српских и светских сликара Љубе Поповића, које је током година добијала на поклон. Сви експонати изложбе допремљени су из Париза. Њене скулптуре, значајна и награђивана уметничка дела, српској јавности биће представљене први пут, а слике Љубе Поповића, међу којима и његов једини аутопортрет, до сада нису излагане ни у француској ни у српској јавности. Тим поводом разговарамо о изборима, паралелама, нежностима, трагањима, етици и естетици – у животу и уметности.

* СУДБИНОМ ОДРЕЂЕНИ ИЛИ ПОЈЕДИНАЧНИМ ЕНЕРГИЈАМА ОБЛИКОВАНИ, НАШИ ЖИВОТИ СЕ ПОТПУНО РАЗЛИКУЈУ. ШТА ЈЕ ТО ШТО ЈЕ ОДРЕДИЛО ВАШ ЖИВОТ, ШТО ГА ЈЕ УЧИНИЛО БАШ ОВАКВИМ КАКОВ ЖЕСТЕ?

– Не верујем у судбину, више у другу варијанту предлога – да се појединачним енергијама обликује живот, уз с времена на време мало среће... Бити отворен за сусрете је подједнако битно.

Мој животни пут одређује стални осећај да треба да се „побољшам”, да радим на себи, да учим нове ствари. Знатижеља је још једна моја битна особина. Тако сам и доспела на више факултета – геофизика, археологија и историја уметности, онда је уследио докторат из пластичне уметности, а све уз две године учења модерног грчког језика. Тај гонич у мени не мирује ни данас када радим као професор вајарства и керамике и пишем текстове за специјализоване часописе. Трагајући за све дубљом и даљом перспективом сваких пар година упишем неки нови курс, научим нешто ново... Кад сам се коначно определила за уметност, са

27 година, имала сам осећај да сам баш тамо где треба да будем. Наравно, избор који је мој животни пут мора се непрестано хранити и обogaћивати.

* ВАША БИОГРАФИЈА ЗАИСТА ФАСЦИНИРА, АЛИ ЋЕ СВАКОМ КО ЈЕ ЧИТА ОСТАТИ ПИТАЊЕ – КАКО НЕКО КО ИМА МАСТЕР ИЗ ГЕОФИЗИКЕ, ЗАВРШИ КАО ВАЈАР, СА СВЕ ДОКТОРАТОМ ИЗ ПЛАСТИЧНЕ УМЕТНОСТИ ОДБРАЊЕНИМ НА СОРБОНИ? ШТА ВАС ЈЕ ВОДИЛО У ТИМ И ТАКВИМ ИЗБОРИМА И ДА ЛИ ЈЕ ТО ШТО СТЕ ЋЕРКА СВЕТСКИ ПОТВРЂЕНОГ УМЕТНИКА ЉУБЕ ПОПОВИЋА ИМАЛО УДЕЛА?

– Искрено говорећи, када сам завршила средњу школу, нисам знала шта бих тачно даље. Имала сам добре оцене из математике и физике, па сам уписала геофизику, да мало одложим животне изборе. То је сасвим лепо ишло, па сам стигла и до мастера. Међутим, стално сам имала осећај да ми нешто недостаје. Зато сам у неком тренутку додала археологију и историју уметности.

Моји родитељи су стигли у Француску шездесетих година прошлог века. Понели су са собом порекло, културу и језик тог времена.

Избор и није тако чудан... Одувек сам сањала о звездама, желела да схватим како је наша планета настала, какав је људски утицај на земљу... Мој отац је имао исту фасцинацију свемиром и научном фантастиком, па ми је то пренео. У исто време ишла сам на часове моделирања у глини, убеђена да ћу се бавити „озбиљним” послом истраживача и да ћу у слободно време вајати.

Десио се да сам са 26 година заменила своју професорку моделирања у глини на три месеца и тај осећај константног додира глине, њеног обликовања, потпуно ме је освојио. Тако је дошло до дефинитивне промене правца у мом животу.

Када из ове перспективе сагледам тај период, постаје ми јасно да сам у ствари бежала од родитељског утицаја. Моја мајка је говорила да треба да студирам примењену уметност. Очигледно је требало да докажем самој себи, па и другима, да могу да завршим један од најтежих факултета који углавном студирају мушкарци... Да нисам само ћерка својих роди-

теља – предетерминисана. Да мој женски мозак ради. Када сам се коначно усудила да кажем да хоћу да будем уметник, све је већ било очигледно – нисам само ћерка Љубе Поповића, али и јесам његова ћерка. Отац ме је „хранио” ликовном уметношћу од малих ногу, чини ми се да сам само упијала... Нисам расла у бунту против његових ставова о уметности, већ сам их присвајала.

Докторат ми је пуно помогао да сагледам своје место у уметности садашњице.

* У ЖИВОТУ СВАКОГ ОД НАС ПОСТОЈИ ТО ИМАГИНАРНО МЕСТО – ПУНО ИСТИНСКИХ СМЕРНИЦА, ВРЕДНОСНИХ ОРИЕНТИРА И ОСЕЋАЈА ПРИПАДНОСТИ – ПРОСТОРУ, ИДЕЈИ, НАРОДУ – КОЈЕ НАЗИВАМО ИСХОДИШТЕМ. КАКО ИСТИ НАЗИВ НОСИ ВАША ИЗПОЖБА У ГАЛЕРИЈИ ДОМА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ, БИЛО БИ ЗАНИМЉИВО ЧУТИ КАКО ДЕФИНИШЕТЕ СВОЈЕ СОПСТВЕНО ИСХОДИШТЕ?

– Кад сам писала докторат, било ми је јасно да мој идентитет има велики утицај на моје скулптуре, па сам покушала да све то мало боље разумем.

Мој идентитет обликују два основна тока. С једне стране Француска, земља у којој сам рођена и где живим. Француски језик најтечније говорим, урођена у француску културу. С друге стране, ту је земља порекла мојих родитеља, бивша Југославија. Моји родитељи су стигли у Француску шездесетих година прошлог века. Понели су са собом порекло, културу и језик тог времена. Тадашњи српско-хрватски је мој матерњи језик, научен у париском стану, спонтано. Моји родитељи нису хтели да се у кући говори француски. Стан је био пун књига, разговарало се о југословенској култури, обичајима, бајкама и митовима. У Југославију смо ишли за празнике, од Београда, преко Ваљева, до Копаоника, а онда лети два месеца на мало острво близу Корчуле, Врник, где и данас имамо кућу. Бака Вера, новинар, мајка моје мајке, која је живела у Београду, али је долазила у Париз и остајала по шест месеци, пуно је допринела том осећају да ми је исходиште на Балкану. Зато и јесам као човек и уметник тешко поднела рат који је растурио Југославију.

* ДА ЈЕ УМЕТНОСТ РЕАКЦИЈА НА СТВАРНОСТ, ОНДА КАДА ЈЕ АНГАЖОВАНА, АЛИ И ЕМОТИВНА СНАГА ИСХОДИШТА, СВЕДОЧИ ВАША СКУЛПТУРА БАЛКАНСКЕ НАРИКАЧЕ. КАКО ЈЕ НАСТАЛА?

Представа људског тела у уметности прати историју човечанства. Тело је скелеција који носи наше животе. Тело је филтер, у смислу да је све у исто време, сећање и заборав, материја и прашина. Ако је кожа, оно је и месо. Ако је од глине, онда је и од воде. Ако је живо, такође је смртно. Токови савремене уметности воде уништењу мотива људског тела и његовом нестајању. Мој уметнички рад заснива се на врсти опозиције у односу на то нестајање, на потпуно одсуство човека.

– Када је избио рат у Југославији и када је на неки начин нестала земља из које потичем, јасније сам и снажније осећала своје порекло. Скулптура *Балканске нарикаче* омогућила ми је да о њему први пут проговорим, а да то не буде на директан начин. Атмосфера коју стварају моје скулптуре наводи ме да се сетим филмова Емира Кустурице. Универзум тих филмова осцилира између хаоса, носталгије, апсурда и нежности и доноси ми атмосферу која је постојала у мојој породици. У завршној сцени филма *Подземље (Underground, 1995)* приказано је венчање на коме су сви или скоро сви протагонисти већ мртви. Френетично свадбено весеље одвија се на једном грумену земље који се откачио и плута попут некаквог великог сплава. За гледаоце из некадашње Југославије та сцена је веома снажна јер симболизује распад једне земље, њено нестајање. Али славље се наставља упркос смрти. То је, по мом мишљењу, прави балкански дух. Тај дух сам донекле желела да унесем у вајање *Балканских нарикача*. Назив се наметнуо сам, а већ и придев балканске наговештава везе које нас спајају.

* ЖИВИМО У ВРЕМЕНУ У КОМЕ СЕ ЧОВЕК КАО ЦЕНТРАЛНИ МОТИВ СВЕ ВИШЕ ИЗМЕШТА ИЗ УМЕТНОСТИ. ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ У СРЕДИШТУ ВАШЕГ ВАЈАРСКОГ ДЕЛА. ЗАШТО СТЕ ИЗАБРАЛИ ТАКАВ УМЕТНИЧКИ ИЗРАЗ?

– Представа људског тела у уметности прати историју човечанства. У западној историји уметности представљање наог тела сматра се суштинским мотивом. Тело је скелеција који носи наше животе. Тело је филтер, у смислу да је све у исто време, сећање и заборав, материја и прашина. Ако је кожа, оно је и месо. Ако је од глине, онда је и од воде. Ако је живо, такође је смртно. Тело је све и његова супротност – једно и вишеструко, појединачно и колективно. Носилац је читаве индивидуалне митологије, али је и метафора људске судбине. Облик преласка из једног стања у друго, од друштвених фигура до унутрашњег искуства, од односа према свету до егзистенцијалне самоће, тело је подложно свим ритуалним мутацијама.

Токови савремене уметности воде уништењу мотива људског тела и његовом нестајању.

Адриана и Љуба у објективу Морхора, аналогна фотографија, 1990.

Мој уметнички рад заснива се на врсти опозиције или отпора, претпостављеног или стварног, у односу на то нестајање, на потпуно одсуство човека. Тело које обликујем испуњено је, попут других савремених остварења, хибридима, химерама, мутантима и наказама, сајборзима и људима са протезама, али се стварни плод мојих истраживања пре свега односи на човека будућности, истински присутог у свом телесном облику. То извајано биће носи своју људскост у прошлом и садашњем времену, као и у оном које прижељкујем као будуће.

* ВАШЕ СКУЛПТУРЕ ПО ЖЕРОМУ ГОФЕТУ НОСЕ ДВА ПРИНЦИПА У СЕБИ – ФЛУИДНОСТ И ПОРОЗНОСТ, КАО ПЕРСПЕКТИВУ СВЕТА У КОМЕ ЖИВИМО. ГОФЕТ КАЖЕ: „ОЧАРАНА ХИБРИДНОШЋУ, ПРЕПЛИТАЊЕМ ГЉУДСКОГ, БИЉНОГ, ЖИВОТИЊСКОГ И МИНЕРАЛНОГ, АДРИАНА ПОПОВИЋ ИСТРАЖУЈЕ ФЛУИДНИ ИЛИ ПРЕОБРАЖАЈНИ АСПЕКТ НАШИХ ТЕЛА И НАШИХ ЖИВОТА. ОНА ОСЛУШКУЈЕ. ОНА У СЕБИ ПЕВА СВОЈЕ УНУТРАШЊЕ СВЕТОВЕ И ШАПУЋЕ НАМ ИХ НА УВО.“ ШТА НАМ СУГЕРИШУ ФЛУИДНОСТ И ПОРОЗНОСТ?

– Ова два филозофска концепта носе идеју кретања. Са флуидношћу осећам живот са његовом снагом метаморфозе, са порозношћу осећам могућност размене са спољним светом, прихватањем другог и другачијег. Мислим да је Жером Гофет веома јасно осетио покретачке снаге у мојим скулптурама. Тела која обликујем

ослушкују живот, склона су метаморфозама и порозна на свет око њих.

* У ТОМ И ТАКВОМ СВЕТУ КАКАВ ЋЕ БИТИ ЧОВЕК БУДУЋНОСТИ?

– Очигледно је да нешто озбиљно треба променити у нашем понашању према земљи и нашем разумевању света и универзума, па и самих људских бића.

Често се чује да ће нас спасити вештачка интелигенција, машинско учење или човек-машина, такозвани сајборг. Технологија не може све. У нама већ постоји скоро све што нам је потребно.

Визуелна форма човека будућности коју сугеришем јесте вишеструко тело, органски сајборг у смислу Доне Харавеј или, једноставније, органорг који се рађа у оквиру модерне уметности, паралелно

Стварни плод мојих истраживања односи се пре свега на човека будућности, истински присутан у свом телесном облику. То извајано биће носи своју људскост у прошлом и садашњем времену, као и у оном које прижељкујем као будуће.

са савременом. Људско тело не ишчезава, напротив. Не ради се о некаквој „естетици” нестајања. По мом мишљењу, то је плод размишљања каква налазимо у студијама „Принцип надања” или „Дух утопије” Ернеста Блоха (1885–1977). За тог немачког филозофа марксистичке оријентације, карактеристичне за његово време, утопија или надање пратили су уверења у „заједничку ствар” за човечанство, за појединачни или колективни идентитет. Имам утисак да његову проблематику „ми и ја” обрађујем у свим радовима које сам назвала вишеструким телом.

* КАЖЕТЕ: „ТЕЛА КОЈА ОБЛИКУЈЕМ, НАЈЧЕШЋЕ У ГЛИНИ, ЗА МЕНЕ СУ ВРСТА ОРГАНСКИХ САЈБОРГА ИЛИ ОРГАНОРГА.” ПОЈАСНИТЕ КОНЦЕПТ ОРГАНОРГА?

– Органорг је цео органског порекла, он је жива материја, од свеопште историје човека до његове садашњости, преко биљног и животињског света, од планете Земље до универзума, од људског духа, његових веровања до ноћних мора, од његових интегрисања у друштво и свет политике, до фантазама и зебњи, садашњих и будућих. Тај органорг не показује еволуцију човека у биолошком смислу речи. То је једино ониричка еволуција. Зато га и можемо посматрати као ониричког сајборга – онирорга. Сам термин органорг дугујем Жерому Гофету, који је сасвим прионуо „уз кожу” мојих скулптура.

* ВАШЕ СКУЛПТУРЕ СУ У ДИАЛОГУ СА ДОНОМ ХАРАВЕЈ, КЕТ КОЛВИЦ, УРСУПОМ К. ЛЕГУИН, ДИЈАН ЛАМУРЕ, АН КЛЕРВАЛ, ПАУПОМ РОСА, ПОРЕТОМ ЛАКС... ПРИПАДАТЕ МОЋНОМ ЖЕНСКОМ ИЗРАЗУ ЧИЈА БОГАТСТВА ИЗНОВА ОТКРИВАМО. ШТА НАМ ТО ЖЕНЕ ГОВОРЕ?

– Жене нам нуде други, често другачији увид у свет који нас окружује, нашу прошлост али и будућност. Ти погледи друге половине човечанства обогаћују људски дух, заокружују га.

Урсула К. Легуин сликовито објашњава: постоји званична верзија праисторије у којој су мушкарци ловци главни јунаци, иако су мамута вероватно знатно ређе убијали, док су жене свакодневно у својим корпама сакупљале семење, траве, плодове којима су храниле и лечиле своје племе... Исто тако постоји и званична историја уметности у којој су хероји мушкарци и она друга, која тек треба да буде валоризирана.

* КАКО ЈЕ БИЛО РАСТИ А КАКО СТВАРТИ ПОРЕД ОЦА КАКАВ ЈЕ БИО ЉУБА ПОПОВИЋ? КАКВИ СУ БИЛИ ВАШИ ДИАЛОЗИ О УМЕТНОСТИ?

– Моја прва асоцијација на помен мог оца је нежност. Он је био и рођени професор. Често ме је водио у музеје и галерије. Свака посета била је посебна лекција. Једна од мојих најснажнијих успомена датира из 1975. године. Љуба ме је повео да видим изложбу Јохана Хајнриха Фуслија у Паризу. Слика *Ноћна мора* из 1781. била је веома важна за њега па смо је дуго посматрали. Скренуо ми је пажњу на чудну атмосферу која влада на том платну, посебно на неочекивано присуством коња и на чудовиште које седи на трбуху жене која спава са осмехом. Тај мали демон који ме је са тог платна посматрао заувек ми је остао у сећању, не као нешто страшно, већ као нешто занимљиво. Фуслијева жена на тој слици је била срећна... Када смо неком другом приликом гледали *распећа Свештог Себасијана*, Љуба ми је указивао на ликовне детаље, на пример како се црвена боја (у суштини крв) помера ако је гледаш из далека... Посматрали смо и како је сликар успео да наслика изражајна лица, пуна емоција. Често су ме родитељи водили у биоскоп, имали су изражену филмску културу. Када сам одрастала, то је постао Љубин и мој ритуал. У биоскоп се ишло бар једном недељно, тако смо се дружили, размењивали мисли о филмовима, књигама, научној фантастици, изложбама... То су биле наше теме. Размена је ишла у два смера, временом сам му и ја сугерисла да погледа неки филм или прочита неку књигу. Тако је открио Дена Симонса и његов роман научне фантастике *Хујерион*, који га је толико фасцинирао да је насликао неколико слика инспирисаних том књигом, попут *Временских тробница* из 1998. године.

Кад сам се определила за скулптуру, осетила сам подршку и одобравање. Мислим да је био поносан на мене и животни пут који сам изабрала.

* ОЉА ИВАЊИЦКИ МИ ЈЕ ЈЕДНОМ РЕКЛА ДА ЈЕ ЗА ЊУ СЛИКАРСТВО САМО ПУТ ДА НА КРАЈ СВОГ ЖИВОТА НЕ СТИГНЕ ПРАЗНОГ СРЦА. ШТА ЈЕ ЗА ВАС ВАЈАРАСТВО?

– Животно истраживање, вечита потрага. ■